

SİYASET, EKONOMİ ve YÖNETİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

RESEARCH JOURNAL OF POLITICS, ECONOMICS AND MANAGEMENT

July 2017, Vol:5, Issue:3

Temmuz 2017, Cilt:5, Sayı:3

P-ISSN: 2147-6071

E-ISSN: 2147-7035

Journal homepage: www.siyasetekonomiyonetim.org

Hak Merkezli Yenilikçi Hukuk Düşüncesi Çerçevesinde İnsanlık Anayasası Kavramı *The Concept of the Humanitarian Constitution in The Framework of the Rights-Based Innovative Law*

Yrd. Doç. Dr. Süleyman AKDEMİR

Yeni Yüzyıl Üniversitesi, av.akdemir52@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.25272/j.2147-7035.2017.5.3.14>

MAKALE BİLGİSİ

ÖZET

Makale Geçmişi:

Geliş 30 Haziran 2017
Düzeltilme Geliş 22 Temmuz 2017
Kabul 24 Temmuz 2017

Anahtar Kelimeler:

Hak, İnsanlık, Toplumsal Evrim,
İnsanlık Anayasası, Yenilikçi Düşünce,
Toplumsal Hücre, Bucak, Yerellik,
Pilot Uygulama

© 2017 PESA Tüm hakları saklıdır

Bu çalışmanın amacı hak merkezli yenilikçi hukuk düşüncesi çerçevesinde insanlığı dördüncü nesil sanayi dönemi ve bilişim çağı hukuk düzenine taşıyacak kavramları geliştirme olarak belirlenmiştir. Önce doğal hukuk görüşüyle hakkın kaynaklarına inilmiş, bunların yakınlık, komşuluk, emek ve sözleşme ekseninde yer aldığı tespiti yapılmıştır. Günümüz hukukundaki imtiyaz, kuvvet, çıkar, çoğunluk gibi usullere dayanan eksen kaymaları gösterilmiştir. Hukukun bu usullerden arındırılması, doğal eksenine çekilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. İkinci kısımda devlet yerine insan ve insanlık merkeze alınmıştır. İnsan biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve politik yönleriyle tanımlanmıştır. İnsanlığın tanımında ise biyolojik evrimle toplumsal evrim ayrımı yapılmış, hak/hukuk düzenleri toplumsal evrimle başlatılmıştır. Hukuk düzenlerinin geçmişi, bugünü ve geleceği bir bütün halinde değerlendirilmiş, insanlık anayasası kavramı geliştirilmiş ve tanımı da verilmiştir. İnsanlık anayasası çalışmalarında bucağın ilk sosyal hücre/ilk siyasal birim kabul edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. İlk toplumsal hücreden bütüne, yerelden merkeze gidişin gerekliliği ortaya konulmuştur. Toplumsal yapının değişmesinde pilot uygulamalardan hareket edilmesi önerisi getirilmiştir.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:

Received 30 June 2017
Received in revised form 22 July 2017
Accepted 24 July 2017

Keywords:

Right, Humanity, Humanity
Constitution, Social Evolution,
Innovative Thought, Social Cell,
Township, Locality, Pilot Application

© 2017 PESA All rights reserved

The aim of this study was to develop concepts that would bring humanity into the fourth-generation industrial era and modern knowledge of law in the framework of the right-centered innovative law of thought. First, the natural resources of the law were taken into consideration, and it was determined that they took place on the axis of kinship (relatives), neighborhood, labor and contract. In today's law, axis shifts based on methods such as privilege, force, interest, majority are shown. It has been emphasized that it is necessary to remove the law from these procedures and to withdraw to its natural axis. In the second part, human being and humanity are taken center instead of the state. Human is defined by biological, psychological, sociological and political aspects. In the definition of humanity, biological evolution and social evolution have been differentiated, and rights / legal systems have been started with social evolution. The concept of the constitution of humanity has been developed and its definition has been given by evaluating the past, present and future of legal orders as a whole. The past, present and future of legal systems are evaluated as a whole, the concept of humanity is developed and its definition is given. It has been emphasized that in the study of the constitution of humanity, it should be accepted as the first social cell / first political unit. In the change of social structure, the proposal was made to move from pilot applications.

GİRİŞ

Tarım döneminin ürünü olan Roma hukuk sistemi ile tarım ile birlikte ticaret döneminin ürünü olan İslam hukuku sistemi kendi dönemleri itibarıyla karşılaştıkları hukuki sorunları çözebilmişler ve iki büyük hukuk sistemi olarak tarihteki yerlerini almışlardır. Ancak sanayi dönemi ve bilgi çağı adı verilen günümüz yaşam düzeni tarım ve ticaret döneminden farklı seyretmektedir (Akdemir, 2017: 264). Bu çağda teknik alandaki gelişmeler hız kazanmakta, bilim ve bilgi düzeyi artmakta, ulaşım ile birlikte iletişim sınırları zorlayacak şekilde gelişmektedir. Özellikle de emeğin bir iktisadi girdi olarak şekil ve mahiyet değiştirmesi geleneksel tarım ve ticaret dönemi çözümlerinin yetersiz kalmasına sebep olmaktadır (Ersoy, 1986: 1-3, 177).

O nedenle özellikle hukuk başta olmak üzere her alanda sorunlar artmakta, çözüldüğü sanılan birçok konu karşımıza daha da büyüyen çıkmaktadır. Hukuk alanında hak merkezli anlayış yerine kuvvet merkezli usul ve yöntemlerin uygulanması bu sorunları işin içinden çıkılmaz hale getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında mevcut paradigmalarda hukuk sorununun çözümü imkânsız görünmektedir. Dördüncü nesil sanayi ve bilişim çağı sorunlarının tarım dönemi kurallarıyla çözülmeye çalışılması yerine değişen yeni dönemi kavramak ve hak merkezli düşünce sistemine dayalı paradigmaları belirleyerek yeni bir hukuk sistemi arayışlarına ve çalışmalarına başlamak gerekmektedir.

Bu çalışma mevcut hukuk sistemi ve anlayışına hakkın kaynaklarına inerek eleştiriler getirmekte, hak merkezli düşünce sistemi adı altında eksen kaymasına uğramış olan kuvvet merkezli hukuku hak eksenine oturtmaya çalışma gibi bir iddia taşımaktadır. Öncelikle hak kelimesini etimolojik yönüyle araştırdıktan sonra kaynaklarına inmekte ve kavram olarak sınırlarını çizmeye çalışmaktadır. Bu yaklaşım bizi hakkın kaynaklarının doğal hukuk öğretisi ile keşfedilmesi, pozitivist hukuk görüşü çerçevesinde yazılması gerektiği şeklinde sentezci bir yaklaşıma ve sonuca götürmektedir.

İnsanlık tarihinde hakka ve kuvvete dayalı hukuk düzenleri uygarlıkları da etkilemiştir. (Akdemir, 1990: 48-49). Bir diğer deyişle tarihte hak ve kuvvet anlayışlarına dayalı uygarlıklar oluşmuştur. Hak merkezli uygarlıklar ile kuvvet merkezli uygarlıklar ayrımı üzerinde yeterince durulmamıştır. Uygarlıkları oluşturan nedenlerin çokluğu hak ve hukuk anlayışlarını arka plana itmiş, uygarlıklara hak açısından bakış göz ardı edilmiştir. Bu çalışmada söz konusu eksikliğe işaret edilmiş ve giderilmeye çalışılmıştır. Günümüz Batı uygarlığına dayalı hukuk anlayışının temelinde haklının değil güçlünün egemenliği anlayışı yerleşmiş olduğundan bu konuda bir paradigma değişikliğinin zorluğu üzerinde durulmuş, gerekliliği ve önemi ise tartışma dışı bırakılmıştır. Mevcut şekliyle hukukun hakka dayanması ve hakkı koruması adeta imkânsız gibi görünmesine rağmen, tarihte insanların bu tür çıkmazlardan hak merkezli düşünceyi geliştirerek kuvvet eksenine kaymış hukuku hak eksenine oturtmayı her zaman başardığı görülmüştür. Bu çalışma hak merkezli bir dünyanın kurulmasına yönelik olarak değerlendirilmelidir.

Hak merkezli düşüncenin önemi ve gerekliliği bu şekilde belirlendikten sonra, çalışmanın ikinci bölümünde devlet yerine insan, insanlık ve insanlık anayasası düşüncesi merkeze almıştır. Her birinin hak merkezli düşünce esas alınarak tanımları yapılmıştır. Devlet yerine insan/insanlık merkeze alınca toplumsal yapının oluşma şekli tamamen değişmiştir. Kuvvete dayalı hukuk sistemlerinin bakışında merkezîyetçilik asıl iken hak merkezli yaklaşımlarda yerellik ve yerinden yönetim esas alınmıştır. Toplumsal yapıda hiyerarşik yapılanma göz ardı edilmemiş, siyasi yapılanmada yerellik önemli iken ekonomik yapılanmada merkezîyetçilik öne çıkarılmış, hürriyet ile hiyerarşi arasında denge gözetilmiştir. Bu tanımlardan hareketle hak merkezli yenilikçi bir insanlık anayasasının nasıl olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Çalışmamız bir değerlendirme ve sonuç ile bitirilmiştir.

1. Hak Kavramı ve Hukuk Düzeni

Kavrama etimolojik olarak bakıldığında çoğulu hukuk olan hak kelimesi Arapça H K K (Ha, kaf, kaf) kelimelerinden türemiştir. Ha harfi, duvar, dış kısım, bölmek, yarım anlamlarını taşır. Kaf harfi ise, yoğunlaşmak, kemer, çember, ufuktaki güneş manalarında kullanılır. Burada sınırlama anlamında çember anlamı öne çıkmıştır. Hak, paylaşılan, bölünen şeylerin sınırlanması, çerçevesinin belirlenmesi manasını kazanmıştır.

Hak kelimesi daha sonra ölçü kabı anlamına gelmiştir. Bir şeyi paylaşmak için bir kap seçilmiş, onunla paylaşma yapılmıştır. Bu kabın adı hukka olmuştur. Türkçede eskiden mürekkep koydukları dökülmeyen şişelere “hokka” denilmiştir. Tartıda kullanılan birim Osmanlı Türkçesinde aynı kökten gelen okkadır. Sonra bu insanların borç ve alacaklarını ifade eden leh ve aleyhte hak şeklinde gelişmiş ve sosyal mana kazanmıştır. Hak demek kabın yani kovanın dolu olması demektir.

Hukuk düzeni denildiğinde borç ve alacak ilişkileri yanında düzeninin hakka mı yoksa kuvvete dayanması gerektiği ile hukuk üretmede kişinin mi yoksa devletin mi öne alınacağı tartışmaları önem kazanır. Kişi ile toplum, kişi ile diğer kişiler arasında karşılıklı hak ve yükümlülükler ile sorumluluklar belirlenir.

Borç ve alacak ilişkileri ilk insanla başlar. Borçlanma insan hayatı için o kadar önemlidir ki, din kelimesinin etimolojisine bakıldığında bu kelimenin deyn /borçlanma anlamına geldiği görülür. Din kelimesi ile insanın Allah’a yaradılışı karşılığı borçlandığı, sorumluluk taşıdığı hatta yükümlülük altına girdiği anlaşılır. Diğer taraftan doğada canlılar arasında borçlu ve alacaklı olabilen tek varlık insandır. İş bölümü içinde birlikte üretim yapan insan, üretilen şeyden emeğinin karşılığı olan hakkını/payını elde eder. Kendisi ve yakınlarının bulunduğu ailesi içinde kullanır. Elde etmiş olduğu pay/para karşılığında almış olduğu mal ve hizmetleri tüketir. Birey olarak kişiliğini korurken toplum içinde de varlığını sürdürür. O kadar ki, toplum olmadan varlığını devam ettirmesi mümkün değildir. Kişinin bireysel yönünün olması ve toplum içinde yaşaması gereği ve gerçeği hukuk düzeninin ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkar. Bu şekliyle hukuk düzeni Doğu Batı ayrımı olsun olmasın her toplumun vazgeçilmez bir unsurudur.

1.1. Hak Uygarlık İlişkisi

Tarihi gelişmeler içinde hukuk sistemlerini hak anlayışları bakımından ikili bir ayrımı öne çıkardığı görülür: Birincisi, peygamberlerin önderliğini yapmış olduğu toplum içinde gelişen doğal hukukçuların savunduğu “hakkı üstün tutan uygarlıklar ve hukuk düzenleri”; ikincisi ise buna karşı olanların önderliğini yapmış oldukları özellikle pozitivist ekolün savunduğu “gücü üstün tutan uygarlıklar ve hukuk düzenleri”dir (Ersoy, 1986: 9-11; Akdemir, 1990: 60; 2017: 190) (Şekil 1).

Burada yeri gelmişken Henry Frankfort'un Mezopotamya ve Mısır uygarlıklarını ortaya koyarken belirlediği farklılıkları, devletlerin şekillerini belirleme bakımından kayda değer kabul ediyoruz. Bu yazar (Frankfort, 1989:74)'a göre, ilk sıralı uygarlıklar kabul edilen Mezopotamya ile Eski Mısır uygarlıkları arasında biçim farklılıkları ile zıtlıklar görülmekte, öncelikle bu zıtlıklarla farklılıkların ortaya konulması gerekmektedir. Sonraki gelişen bütün uygarlıklar söz konusu biçim açısından yaklaşılabılır ve kolayca değerlendirilebilir.

Yazara göre Mısır ile Mezopotamya arasındaki biçim farkları şunlardır:

- Mezopotamya'nın en eski yazılı belgeleri, son derece "pratik" bir amaçla ilgilidirler. Bunlar, ekonomik birimlerin, yani tapınak topluluklarının, günlük işlerinin yürütülüp yönetilmesine yardımcı olmuşlardır. Buna karşılık, Eski Mısır yazıları, krallık anıtları üzerine yazılmış "efsaneler" ve kralın memurlarının kimliklerini veren mühürler üzerine kazılmış işaretler şeklinde ortaya çıkmıştır.
- Mezopotamya sanatının en eski tasvirlerinin büyük çoğunluğu “dinsel” nitelikteyken; Eski Mısır sanatında bunlar, kralların yaptıkları işleri gösteren ve tarihsel konulardan oluşan “yapıtlar/abideler” şeklindedir.
- Mezopotamya'nın anıtsal yapıları "tapınaklar"dır; Eski Mısır'ın anıtsal yapıları "kral mezarları"dır.
- Mezopotamya'nın en eski uygar toplumu, her biri çevresinde kendini besleyen topraklara sahip olan, birbirlerinden aynı ve belirli, bencil siyasi varlıklar olan "özerk kentler" çekirdeği çevresinde oluşmuş iken; Eski Mısır toplumu, mutlak bir kralın, birleşmiş "tek bir mülk (merkezî yönetim)" biçimini almıştır.
- Bize göre bu sayılı farklılıklar, iki uygarlık arasındaki temel farkları ve zıtlıkları yeterince ifade etmektedir. Mamafih, biz de bir değerlendirme ilave etmek istiyoruz. Esasen bu ilave ile

değerlendirme diğer dört farkın bir sonucu olarak da kabul edilebilir. Mezopotamya peygamberlere dayalı “Haklıyı kuvvetli kabul eden bir sistem” geliştirmiş iken; Eski Mısır, kuvveti üstün tutmuş, firavunlara dayalı “Kuvvetli olanı haklı sayan bir sistem” geliştirmiştir. Bunlara eklenecek değerlendirme ise, ikincisinin birincinin kuvvete dönüşmüş, dolayısıyla gündüzün geceye, doğuşun batışa dönüşmüş bir şekli olarak karşımıza çıkmış olduğudur (Akdemir, 1990: 49).

Bu tasniften hareketle Mezopotamya ve Mısır'dan sonra oluşan uygarlıkları da iki ana grupta toplamak suretiyle ele alabiliriz. Birinci grup, hakkı üstün tutup kuvvetin esasını hakka dayandıran, ihtişamdan/gösterişten çok halkın temsilini ve yerinden yönetim sistemini esas alan uygarlıklardır ki, Mezopotamya, İsrail oğulları – Babil, Hıristiyanlık ve İslâmiyet adları ile tarih sahnesinde yer almışlardır. İkinci grup ise, Eski Mısır ekolü olup hakkın esasını kuvvete dayandıran, merkezi yönetimi esas alan ve güçlendiren, halkı genelde köleleştiren uygarlıklardır ki, Eski Mısır, Eski Yunan, Roma ve Batı olarak adlandırılmışlardır. Bu iki uygarlık çeşidi, tarihte gece ile gündüzün birbirini izlemesi gibi art arda gelmişler, insanlığın siyasi gelişmelerine katkıda bulunmuşlardır. Mezopotamya özerk siteler düzenini, Eski Mısır merkezi krallık düzenini, İsrail oğulları şeriat/hukuk Düzenini, Eski Yunan çoğunluk düzenini, Hıristiyanlık laik dinî düzeni, Roma emperyalist düzeni, İslâmiyet içtihat düzenini, Batı bürokratik ve teknokrat düzeni insanlığa ve siyasî hayata kazandırmışlardır (Akdemir, 1990: 50).

Burada yeri gelmişken her iki uygarlığın hak anlayışı ile hakkın kaynaklarına bakış açılarını doğal hukuk ve pozitivist görüşlerine göre belirlemek istiyoruz.

Şekil 1: Hak Uygarlık İlişkisi

1.2. Doğal Hukuk Öğretisinde Hakkın kaynakları

Doğal hukuk öğretisi bir bakıma ilahi hukuk sistemine dayanır. Oldukça eskilere dayanır. Batılı düşünürlerden klasik Grotius ile çağdaş Finnis’in görüşlerine kısaca işaret ediyor, daha sonra ilahi temelleri belirlemek için kutsal metinlerde yer alan ayetleri vermek istiyoruz.

Metin (2004: 165-166)’e göre, Grotius doğal hukuku Tanrının iradesinden bağımsız değerlendirir. Tanrı olmasa ve insani şeylerle ilgilenmese bile doğal hukuk yine de vardır. Tanrı matematiksel doğruları nasıl değiştiremezse, doğal hukuku da değiştiremez. O halde doğal hukuk teolojik temellendirmelerden kurtarılmalı, sadece dünyevi yasalar ve insanın gözlemlenebilir doğasına uygun bir şey olarak görülmelidir. Doğal Hukuk insan aklının saptadığı kuralların toplamıdır.

Yine Metin (2004:165-166)’e göre, son dönem doğal hukukçularından Finnis, 1988 yılında yayınladığı “Natural Law and Natural Rights – Doğal Hukuk ve Doğal Haklar” isimli eserinde Grotius gibi bu konu üzerinde çağdaş bir yaklaşımla durmaktadır. Finnis, klasik doğal hukuk geleneğinde bulunan pek

çok şeyi reddeder. Saf doğal hukukçu tutumundan kurtulmaya çalışır. Finnis, başka bir hukuk türü olduğunu düşünür ve söz konusu doğal hukuku insan aklıyla, farklı bir kurgu içinde ilişkilendirir. İyi bir Hıristiyan olan Finnis teorisinde Tanrı'ya geniş bir yer verse de modern klasik Grotius gibi o da doğal hukuk teorisini Tanrı koşuluna bağlamaz. Finnis'in teorisinde doğal hukuk, Tanrı'nın varlığı herhangi bir a priori (ön) kabule bağlı olmadan, laik temeller üzerine oturtulur. Doğal hukuk dini bir doktrine ihtiyaç duyulmadan ayakta kalır. Finnis'in bu yaklaşımı kabul edildiğinde Tanrı'nın evrenin sebebi olmayan (sebepsiz) nedeni olduğuna inanmak için güçlü bir gerekçeye sahip olunur. İşte bu yüzden Tanrı'nın varlığı şartına bağlı olmayan doğal hukukun objektifliğinin ispatlanması için, mantıksal akıl yürütme ve sonuç çıkarma operasyonuna girişmeye ihtiyaç bulunmaz. Çünkü doğal hukukun doğruluğu kendiliğinden apaçıktır.

Bize göre Batılı doğal hukuk düşünürleri, kutsal metinlere mevcut şekilleriyle bakmakta, bu metinlerin asıllarına inmemekte, yine bu metinlerin çağdaş yorumlanmaları anlamına gelen içtihat yöntemine başvurmamaktadırlar. Batıda gelişen ilimlerin varmış olduğu düzeyi esas alarak akli ve ilmi öne çıkarmaktadırlar. Bu yaklaşım buldukları Kilise ortamı bakımından doğru olabilir. Ancak değişen zaman ve dinlerin çağdaş yorumlardan mahrum bırakılması beraberinde başka sorunları getirmektedir. Akıl genelde kolayı tercih ettiğinden kuvveti hakka dönüştürmenin mücadelesini vermeye yanaşmaz. Merkezi güce direnme sadece akıl ile aşılabilecek bir şey olarak karşımıza çıkmaz. Hak merkezli düşüncenin temelleri atılırken akıl kadar inanca da ihtiyaç vardır. Kararlı inanca ve yeterli ilme ve bilgiye sahip olmayanlar kuvvet merkezli uygarlık ve hukuk düzenlerini hak merkezli uygarlıklara ve hukuk düzenlerine dönüştüremezler.

Teolojik temellendirilmeden uzaklaşılması gerektiği fikri bir İslam düşünürü olan H. Hanafi (1972:323) tarafından da ifade edilir, "Teoloji mi Antropoloji mi?" Adını taşıyan makalesinde bu husus üzerinde durulur. Yazar, Antropolojiyi bir insan bilimi kabul eder ve insanların sorunlarını inceleyen ve araştıran geniş manasını öne çıkardıktan sonra, antropolojiyi çağdaş görüş açısından insanın geçmişinin aranması, insanlık tarihinin araştırılması olarak değerlendirir. Antropoloji yapmak için teolojiyi ortadan kaldırma gerekmez, fakat teolojinin antropolojiye dönüştürülmesi, yani kültürün zirvesinde bir mihver değişikliğine gidilmesi gerekir.

Bu görüşler doğal hukuku kabul etmekle birlikte ilahi ekseninden çıkarma çabaları olarak sayılabilir. Dinlerin içtihadı dayandıran anlayışlarına karşı ilimlerin gelişmesi ile birlikte bu tür yaklaşımlar doğru ve yerinde kabul edilebilir. Ancak kutsal metinlerin bu çağda gelişen ilimlere dayalı yorum ve içtihatları yapıldığı takdirde çok daha tutarlı sonuçlar elde edilebilir. İsterse bilimin sebep sonuç ilişkilerine dayanılsın isterse ilahi metinlere dayanılsın doğal haklar ve hukuk anlayışına dönülmesi gerekir. Bize göre bu konuda bir senteze gidilebilir. Hem ilahi hem de akli doğal hukuka dayalı kural ve ilkeler günümüz şartlarında keşfedilebilir.

Doğal hukuk ile ilgili bilim insanlarının görüşlerine kısaca da olsa yer verdikten sonra ilahi hukukun konuya yaklaşımına geçilebilir. Esasen doğal hukukçular büyük ölçüde Peygamberler tarafından getirilen ilahi hukuk görüşüne dayanırlar. Bu etki altında oluşan hukuk düzenlerinde ve uygarlıklarda hakkın kaynağı, insanlar arasındaki yakınlık düzeyi (akrabalık), komşuluk (car) ilişkileri, emek ve sözleşmelerdir (Şekil 2). Bu konuda Haklar ancak bu kaynaklardan birine dayanarak oluşur ve doğal (ilahi) hukuk anlayışının bir sonucu kabul edilir. Bir hakkın tanımlanabilmesi için bu kaynaklardan birine dayanılmış olması gerekir (Akdemir, 2017: 264). Bu konuda kutsal metinler Tevrat, İncil ve Kur'an'da çok sayıda yer alan ayetlerden hakkın kaynakları tasnifini esas alarak örnekler vermek istiyoruz.

Akrabalık: يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

Kuran Nisa 1 "Ey insanlar, Rabbinize karşı takva sahibi olun. O sizi bir tek nefisten yarattı. Ve ondan zevce kıldı ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretilip yaydı. Ve O'nun adı ile birbirinize dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı takva sahibi olun ve **akrabalık haklarından** sakının. Muhakkak ki Allah, sizin üzerinizde sizi kontrol edendir."

Tevrat, Çıkış: Bab:20: On Emir'in 5'inci maddesi: “*Ana babana hürmet et.*” On emir hem Hıristiyanlık hem de İslamiyet tarafından teyit edilmiştir. O halde 5 inci madde her hâlükârda dinler tarafından kabul edilmiştir.

Komşuluk: وَعَبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْأَجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْأَجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا Kur'an Nisa 4:36 “*Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşta, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez.*”

Tevrat, Çıkış: Bab:20: On Emir'in 9 uncu maddesi “**Komşuna karşı yalan şahadet etmeyeceksin.**” 10'uncu maddesi “**Komşunun evine, karısına, kölesine, cariyesine, öküzüne, eşeğine göz dikmeyeceksin.**”

İncil, Matta, 22:37-39 “*.. Allah'ın Rabbi tüm yüreğinle, tüm canınla, tüm anlayışınla seveceksin. İşte ilk ve en önemli buyruk budur. İlkine benzeyen ikinci buyruk da şudur: Komşunu kendin gibi seveceksin.*”

Emek: Kur'an Necm 39: وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ “*Ve insan için ancak emeğinin karşılığı vardır.*”

Tevrat: Levililer 19:13 “*Komşuna haksızlık etmeyecek, onu soymayacaksın. İşçinin alacağını sabaha bırakmayacaksın.*”

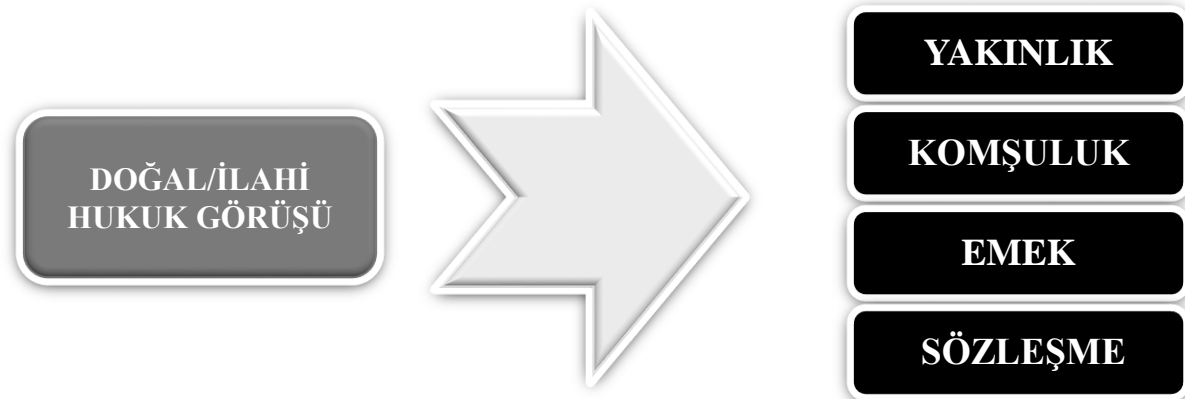
Sözleşme: Kur'an Ali İmran 76: بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ “*Bilakis kim korunarak ederek sözünü ifa ederse Allah korunanları sever.*”

Kur'an Ra'd 20: الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ “*Onlar Allah'ın ahdini yerine getirirler ve verdikleri kesin sözü (misak) bozmazlar.*”

Kur'an Bakara 177: وَالْمُؤْفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا “*Sözleşme (ahit) yaptıkları zaman sözleşmelerini (ahitlerini) ifa ederler.*”

Tevrat **Eski Ahit**, İncil ise **Yeni Ahit** olarak eski söz/sözleşme ve yeni söz/sözleşme halinde birlikte Kitabı Mukaddes adını alır.

Şekil 2: Hakkın Kaynakları Ekseni

1.3. Pozitivist Hukuk Öğretisinde Hakkın kaynakları

Buna karşılık gücü üstün tutan uygarlıklar ve hukuk düzenleri, söz konusu dört hak kaynağını tanımakla birlikte, ek olarak yeni kaynaklar ilave ederler. İmtiyazlı olmayı, kuvvete sahip bulunmayı, başkasının zararına çıkarı ve çoğunluğu elde etmeyi de hakkın kaynağı olarak kabul ederler (Şekil 3). İlahi/doğal hukukun kutsal metinlerinde bu kabullere karşı şiddetle karşı durulur. Yeri gelmişken burada bazı ayetlere yer vermek istiyoruz.

İmtiyaza karşı: Kur'an Zümer Suresi 6'ncı ayette جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا “min nefsin vahidetin” denilir. Bütün insanların tek bir nefisten yaratıldığı, aralarında insan olma ve imtiyazı gerektirme bakımından hiçbir fark olmadığı ifade edilir. Ayrıca Hud, 27, Şuara 111 ile Munafikun 8'de de bu husus teyit edilir.

Musevi inancını besleyen Talmut isimli metin incelendiğinde farklı bir sonuçla karşılaşılır: Yahudiler diğer insanlara üstündürler ve bu nedenle imtiyazlı kabul edilirler (Han, 1982: 139-153).

Kuvvete karşı: Kur'an Fatiha 1/1; Kur'an Nisa 4/139; Kur'an Fatır 35/10 ayetleri kuvvetin/gücün (hamd ve izzetin) sadece Allah'a ait olduğunu ifade eder. Burada Allah sözcüğü kamu/toplum anlamına gelir. Kur'an Nisa 4/58'de إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا "Allah Size emanetlerin ehline verilmesini ve insanlar arasında tahkime gidildiği zaman adalet ile hükmedilmesini söyler...". Bu ayet adaletin asıl olduğunu ve kuvvetlilerin değil haklıların korunması gerektiğini ve zulümden kaçınmak gerektiğini açık olarak ifade eder. **Çıkara karşı:** İnsan çıkarını elbette düşünür. Ancak karşı tarafın zararına olan çıkarlar bir hak kaynağı kabul edilemez. Örneğin. Kutsal metinlerdeki faiz yasağı bu durumu ifade eder. Bakara 275'te وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا "Allah alışverişi helal, faizi haram kıldı" denilir. Faiz zarara katlanmayan kazanç olarak tanımlanır (Sayı, 1987:32).

Şekil 3: Hak Eksenini Saptıran Etkenler

Aynı şekilde Tevrat'ta da faiz yasağına yer verilir. Ancak bu yasağı Museviler arasında olup dışı karşı serbesttir. "Eğer kavminden birine ödünç verirken ona faiz koymayacaksın. Komşundan bir şey alırsan onu güneş batmadan geri vereceksin (Tevrat, Çıkış. Bab:22/25-26)". "Para faizi olsun zahire faizi olsun veya ödünç verilen şey olsun kardeşinden faiz almayacaksın. Yabancıya faizle ödünç vereceksin" (Tevrat Tesniye Bab:23/19).

Çoğunluğa karşı: Günümüz demokrasilerinin en önemli sorunlarından biri ekseriyet/çoğunluk sisteminin bütün kararlarda kabul edilmiş olmasıdır. Sayısal çoğunluk, salt çoğunluk, nitelikli çoğunluk yol ve yöntemleriyle karar alma şekilleri son derecede basitleştirilmiştir. Ancak alınan kararların tarafları tatmin etme düzeyi o derecede de zorlaştırmıştır. Çoğunluğun hukuk üretme ve yaratmadaki sorunları yeterince tartışılmış değildir. Bu konuda Kur'an Enam 116'de yer alan çoğunluk ifadesinin ele alınış şekline bakmak ve üzerinde durmak gerekir. وَإِنْ تَطَعْتُمْ أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ "Eğer Sen yeryüzünde insanların çoğunluğuna uyarsan, Seni Allah'ın (kamunun) yolundan saptırırlar; Onlar sadece zanna tabi olurlar ve Onlar sadece hırslanırlar." Yahrisun kelimesinin kök harfleri H R S olup hırsı karşılamaktadır. Bu şekliyle çoğunluğu elde etmek isteyenler hırslanırlar. Hırslanma sonucu çoğunluğu elde etmek için kutuplaşma hatta yerine göre bölünme kaçınılmaz hale gelir. Bu kelimeyi karşılıklı atışma, karşı tarafı yalanlarla aldatma, tahminleri gerçek gibi sunma, saçmalama gibi çevirenler vardır.

Bu ayetin etkisiyle klasik fıkıh kitaplarında çoğunluk kararlarına yer verilmemiş, buna karşılık içtihat, icma, ittifak, istişare ve benzeri karar alma şekilleri geliştirilmiştir. (Akdemir 1987: 197)

Bu konuda Anayasa Mahkemesinin 22.12.1964 tarih 1963/166 Esas 1964/76 Sayılı kararında: "Hukukun temel prensiplerine dayanmayan ve sadece belli bir anda hâsıl olan geçici çoğunluğun sağladığı kuvvete dayanılarak çıkarılan kanunlar toplumun vicdanında olumsuz tepkiler yaratır." değerlendirilmesi yapılmıştır (Işıktaç-Metin,2013: 279).

Pozitif hukuk anlayışı sonucu geliştirilen ve günümüz hukukunun oluşmasında önemli bir yer tutan imtiyaz, kuvvet, çıkar ve çoğunluk yöntemi ile yürürlükteki düzen doğar ve varlığını sürdürür. Ancak ne kişiler ne de toplum tatmin olur. Bize göre bu durum suyun tabii haline sirke veya şarap koymaya benzer

ki, bize göre iki sistem arasındaki temel fark, burada kendini gösterir. İçine sirke veya şarap konulan su, su olmaktan çıktığı gibi, içine imtiyazlar, çıkarlar, kuvvetler ve ekseriyetler/ çoğunluklar yerleştirilen hukuk sistemleri hukuk düzeni olma iddiası taşımakla birlikte, kutuplaşma, bölünme, ayrışma, dikta, baskı, terör, mafya, rüşvet, sömürü, gelir dağılımında dengesizlik, açlık, işkence ve ayrımcılık... gibi sosyal hastalıkları ve hukuk ihlallerini de beraberinde getirir.

1.4. Doğal Hukuk ile Pozitivist Görüşün Karşılaştırması

Doğal hukuk ile pozitivist görüş yenilikçi düşünce kapsamında karşılaştırıldığında birtakım tespitler öne çıkar. Birinci tipte peygamberlerin rolü son derecede önemlidir. İnsanlık tarihine katkıları çok büyüktür ve sanıldığından da fazladır. Adeta peygamberler ilahi hukuku ve/veya doğal hukuk adı altında sosyal ve hukuk düzeni öncülere olarak karşımıza çıkmışlar, insanları zulme, haksızlıklara, düzensizliklere ve aşırılıklara karşı bir araya getirmişler ve örgütlemişlerdir. Bütün gayretleri ve çalışmaları bu yönde olmuştur. Peygamberlerin getirmiş oldukları Kutsal kitaplarda bu oluşumun ve örgütlenmenin ilkeleri ve kuralları ortaya konulmuş, peygamberlerin uygulamaları örnek yaşama biçimleri olarak hayata geçirilmiştir. Böylece teori ve pratik bir arada yaşanılarak gösterilmiş, öğretilmiştir. Dinler, üzerlerinden binlerce yıl geçmesine, alanları daraltılmasına rağmen etkilerini ve varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Ayrıca bu iki yaklaşım ile ikili uygarlık ayrımı arasında gelişmiş olan hukuk sistemlerinin dayanmış olduğu esaslara bakmak ve farklara dikkat çekmek istiyoruz.

Peygamberlerin getirmiş olduğu hukuk sistemi ve düzeninin temeli, Hz. İbrahim peygamberin temellerini attığı Mezopotamya Uygarlığı (Suhuf- Sayfalar), Hz. Musa'nın temellerini attığı İbrani Uygarlığı (Tevrat ve On Emir), Hz. İsa'nın temellerini attığı Hıristiyanlık (Tevrat ve İncil-Eski Ahit ve Yeni Ahit-lâiklik) ve Hz. Muhammed'e gönderilen Kur'an'a dayanır. Onun da temeli büyük ölçüde eşitlik ve denge temeline dayanan "doğal hukuk öğretisi"dir (Akdemir, (1990: 49, 52, 77, 90, 130, 221).

Buna karşılık Batı hukukunun temeli Eski Mısır'a, Roma hukuku ile Bizans'a dayanır ve emirnameler, kanunnameler adı altında yasa temeline dayanan "pozitif hukuk öğretisi"dir (Akdemir, 1990: 26, 33, 50,230, 235). Bu uygarlıklar hak uygarlıklarının zaman içinde kuvvete dönüşmüş şekillerinden ibarettir.

Peygamberler tarafından kutsal metinler aracılığıyla konulan hukuk, doğal hukuk öğretisiyle gerçekte doğadaki mevcut yasaları ortaya çıkarır, Batı hukuk sistemi ise pozitif hukuk öğretisiyle kabul ettiği yasalarla hukuk üretme çabası içine girer (Karagülle 1998: 186; Işıқтаç-Metin 2013: 278; Metin 165-166; Hanafi (1972):233-264; Ulukütük 2015: 1).

Hasılı hukuk düzeninden ve hukukun üstünlüğünden söz edebilmek için öncelikle hak kavramını doğal sınırları içine çekilmesi, imtiyaz, güç, çıkar ile çoğunluk gibi hukuk düzenini bozan etki ve kaynaklardan arındırılması gerekmektedir. Bu arındırmanın bilim insanları tarafından mercek altına alınarak yapılmaya başlanması, yeni bir hukuk anlayışının doğması demektir.

1.5. Hukuk Üretmede Kişinin Önemi ve Önceliği

Günümüzde hukuk parlamentolar tarafından çoğunluğu elde eden siyasi partiler aracılığı ile yasa yapma yöntemiyle üretilir, bu konuda emredici ve siyasi vekâlet sistemi araç olarak kullanılır. Böylesi bir hukuk üretme tekniği bir kısım insanları memnun ve mutlu ederken, diğer bir kısım insanları mutsuz edebilir; etmektedir. Bu sorunun da çözülmesi gerekir.

1.5.1 İçtihat Düzeni

Bu çalışmanın ikinci ayrımı insan, insanlık üzerinedir. Sorunlara yaklaşımda insandan hareket edilmektedir. Devlet yerine kişi merkeze alınınca onun hürriyeti, gücü ve yetkileriyle sorumluluklarının öne çıkarılması ve ortaya konulması gerekmektedir. Bize göre sivil inisiyatifin esas kabul edileceği yeni dönemde, şimdiki mevzuat düzeni adı verilen dönemden içtihat düzeni adı verdiğimiz yeni bir anlayışla kişi merkezli bir hukuki yapı ve düzen öne çıkmış olacaktır. Bu düzenin kurulmasında ikinci adım ve hareket noktası yerinden yönetim ilkesi kabul edilecektir. Kişi öne çıkarıldığında farklı bir düzen öngörülmüş olacaktır:

Yeni dönemde insan merkeze alındığından, eskisinden farklı olarak insanın kişiliği öne çıkacaktır. O kadar ki, herkes kendi hayatının kurallarını kendisi koyacaktır. Bunda kişi tamamen serbest olacaktır.

İsteddiği zaman değiştirebilecektir. Ama kendi koyduğu kurallar yürürlükte iken onlara uyacaktır. Bu konu fıkıhta “içtihat” olarak ele alınmıştır. Kur’an Bakara 286’da لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ “Allah kimseyi gücünün yettiğinden başkasıyla mükellef kılmaz (sorumlu tutmaz). Kendi kazandığı onundur ve aleyhine iktisap ettiği de onundur.” Denilerek kişinin sorumluluk yükümlüğünün kendisine ait olduğu açık bir şekilde ifade edilmektedir.

1.5.2 Sözleşme Serbestliği ve İcma (Konsensüs)

Herkes diğer insanlarla serbest olarak istediği sözleşmeleri yapabilecektir. Sözleşme yapmakta ve sözleşmeyi sona erdirmekte serbesttir. Ancak sözleşme yürürlükte iken ona uyma zorunluğu vardır. Fıkıhta bu bahis ittifak ve icma/konsensüs adı ile ele alınmıştır.

Bu yeni düzende kişisel sözleşmelerin yanında en küçük yönetim biriminden en üst düzeye kadar aşağıdan yukarıya doğru olmak üzere konsensüse dayalı toplumsal sözleşmeler akdedilecektir. Kendi düzeylerinde toplu sözleşmeler ile ocaklar ve bucaklar oluşacaktır. Ocaklar ortak yaşama birliği, bucaklar ortak çalışma merkezleri kabul edilecektir. Ocak ve bucaklar yeter ortak/üye bulmak şartı ile sözleşmeler ile oluşacak, sonradan katılanlar o sözleşmelere ve o sözleşmelerin yetkili kıldığı kimselere uyacaklar, uymayanlar o ocağı veya bucağı terk edeceklerdir. İç güvenlik il ve ilçe merkez bucakları, dış savunma ülke ve bölge merkez bucakları tarafından sağlanmış olacaktır. İnsanlık düzeyinde toplumsal evrimi sürdürmek ve geliştirmek için de insanlık ve kıta merkez bucakları oluşturulacaktır. Merkez bucaklar hâdim bucaklar olup, günümüzdeki uygulamaların aksine hâkim bucaklar şeklinde kabul edilmeyeceklerdir. Yerel bucakların iç işlerine karışmayacaklardır. Merkez bucaklarının silahlı gücünün görevi o yerdeki hakem kararlarını infazdan ibaret olacaktır. Kişi bucağını ve ocağını değiştirmekte serbest sayılacaktır. Ancak bulunduğu bucağın kamu düzenine uymak ve yetkilileri dinlemekle yükümlü kabul edilecektir. İşte bu düzen kişi yönetimi ve mevzuat yönetiminden sonraki ileri içtihat yönetimidir. Gerçek manada bir akit serbestliğine dayanmaktadır. Bunun toplumsal sözleşmeler ayağı ise kademe kademe oluşan konsensüslerle insanlık Anayasası olacaktır. Konsensüse dayanmayan hiçbir düzenleme anayasal nitelik kazanmayacaktır.

1.5.3. Tahkim

Hukuk düzeninin hakka dayalı oluşturulması gerekli fakat yeterli değildir. Ayrıca yargı ve yargılama sisteminin de doğru teşkil edilmesi gerekir. İnsanlar borçlu ve alacaklı olabilen varlıklardır. Ürettiklerini topluma verirler, karşılığında bir pay belgesi alırlar. Sonra o belge ile mağazalardan aldıkları mallarla evlerinde ailece yaşarlar. Çalışmada beraber iş yaptıkları gibi, savunmada da aynı şekilde beraber olmak zorundadırlar. Aynı tür canlılar içinde birbirleriyle çatışan insan dışında bir varlık bulunmamaktadır. Yani insanlar ya uzlaşma ya da çatışma içinde yaşarlar. Çatışma durumunda çatışmayı sona erdirecek adalet mekanizmasına ve yargıya gereksinim vardır. İşte bu çatışmayı sona erdiren ve yaptırımı bağlayan kuruma yargı adı verilir. Yargının yaptırım belirleme yetkisi olduğu halde onu uygulama gücü yoktur. Yargı, sadece insanların haklarını tespit edip karara bağlar. Yargı kararlarının infazı yönetmenin/idarenin görevidir. Yargılamayı yapacak ve hüküm verecek kimselerin belirlenmesi hususunda iki sistem geliştirilmiştir.

Sistemlerden biri, günümüzde yaygın şekilde uygulanmakta olup idarenin/yönetimin hükmedecek olan kimseleri ataması şeklindedir. Bu şekilde atanmışlara hâkim adı verilir. Hâkimlik sisteminde yargı yönetimin içindedir. Eskiden krallar böyle kabul etmişler, sonradan diktatörler bu halkaya eklenmişlerdir. Bu sistemde hâkimler merkez tarafından atanır. Ancak, yargı görevinin öneminden dolayı yargı bağımsızlığı adıyla bir kavram geliştirilmiştir. Ama bağımsız olan yargı, demokratik olmayan bir yönetime doğru gidişe neden olabilir veya yargının kendisi yönetimin etkisinde kalabilir. Özellikle Kara Avrupası’nda yargılama tahkim sistemine dayanır. Bu sistem, emniyet aşamasında, savcılık soruşturmasında, mahkeme önünde de tahkim (yani soruşturma, delillere ulaşma, delilleri araştırma) devam eder. Savcı emniyete, hâkim savcıya, mağdur ve müşteki hiçbirine güvenmez. Ayrıca verilen kararlar, kimse kimseye güvenmediği için sürekli denetim altındadır. Mahkemenin kararı, istinafa, istinafin kararı temyize ve Yargıtay’a, Yargıtay’ın kararı Anayasa Mahkemesine, onunki de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)’ne, onunki de AİHM genel kuruluna gider. Aradaki itirazlarla karar düzeltmeleri, bozmalarla direnmeleri, yargılanmanın yenilenmesini saymaya bile gerek yoktur. Bu süreç

adalet mekanizmasını meflûç hale getirmiştir. Yargı sorunu hemen bütün dünyanın ve insanlığın en ağır sorunu olarak karşımızda durmaktadır. Burada ceza soruşturmasına, işkence ve suç tasnilerine/uydurmalarına, haksız tutuklama ve cezalandırılmalara, insanlık dışı hapis cezalarına hiç girmeden yargı sisteminin bir an önce bu konkordato halinden kurtarılması gerekir.

Diğer görüş ise, itham/tahkim sistemi adını alır. Bu sistemde taraflar ihtilaf/niza halinde birer hakem seçerler, seçilmiş hakemler başhakemi seçerler. Hakemlerin vermiş olduğu kararlar kesin olur ve uygulanır. Hakemlerin üstünde bir makam yoktur. Hakem kararları parlamento dâhil herkesi, hatta başkanları ve cumhurbaşkanını da bağlar. Herkes, kendi seçmiş olduğu hakemlerin kararlarına uymak zorundadır. Yönetim hakemlerin emrindedir. Merkezi sisteme dayalı tahkim sisteminde yargı yönetimin emrinde iken, tarafların seçimine dayanan itham sistemine dayalı halk yönetiminde ise yönetim tahkime dayalı yargının emrindedir. Tahkim yargısı sonunda verilen karar ile biri mağdur olursa verilmiş olan karar bozulmaz. Ama mağdurun mağduriyeti ayrı bir hakem kararı ile ortaya çıkarsa, zarar o hakemlere güvence/teminat vermiş olan dayanışma ortaklıklarınca (kefalete/taahhüde dayalı güvence sistemi) giderilir. Demek ki, bu sistemde yargı kararları dahi teminatlı/sigortalıdır. İnsanlar devlet aşamasından önce de dâhil her zaman hakemliğe benzeyen müesseselere sahip olmuşlardır. Bugün sadece özel hukukta, o da isteğe bağlı olarak hakemlere gidilebilir. Ayrıca uluslararası ticaretin gelişmesi karşısında son zamanlarda uluslararası tahkim konusunda da büyük ve önemli gelişmeler gözlenir. İnsanlık anayasası kavramıyla birlikte ilk belirlenecek kavram tahkim olup öncelikle hakemlikle ilgili kurallar işler hale getirilir. Hakemlik yapacak olanlara güvenceli ehliyet vermenin yolları açılır. İsteyenlerin sorunlarını tahkimle çözmesine imkân sağlanır. Hakem kararlarına uymayanlara karşı uygulanabilecek yaptırımlar/müeyyideler belirlenir.

Demek ki yargı sisteminde de paradigma değişikliğine gerek vardır. İtham sistemine dayalı tahkim sisteminin kabulü halinde yargı kararlarının bağımsız, taraflarca seçilmiş, saygın, ehliyetli ve teminatlı hakemlerce verilmesi sistemi kurulmuş olacaktır. Kararlar kişilerin kendi seçmiş oldukları hakemlerce verileceğinden yargı içinde de demokrasi gerçekleşmiş olacaktır.

Hasılı çıkan her türlü nizalar tahkim usulü ile çözülecektir. Hakemlerden birini bir taraf, diğerini diğer taraf seçecektir. Başhakemi hakemler seçeceklerdir. Hakemleri seçme serbest olup, bu sistemde yargı mensupları tamamen seçilmişlerden oluşacaktır. Hakem kararlarına uyma zorunlu kabul edilecek, her nizada hakemlerin taraflarca seçimi yeniden yapılacaktır.

1.6. Hak Merkezli Yaklaşım ile İlgili Değerlendirme

Yeni yaklaşımlar ve farklı teoriler, dayandıkları varsayımlarıyla anlam kazanırlar. Hak kavramı ile ilgili mevcut uygulamalarla karşılaşılan sorunların hukukun üstünlüğü bağlamında çözülmesi mümkün gözükmemektedir. Hakkı üstün tutmanın ön şartı onun kaynaklarının doğru belirlenmesinden geçmektedir. Yeni bir yaklaşımla insanlığın hakka dayalı hukuk üretecek sistemleri oluşturması gerekmektedir. Aksi takdirde hak merkezli yeni bir hukuk düzeninin oluşması ve hukukun üstünlüğünün sağlanması zor gözükmemektedir.

Görülüyor ki, hak merkezli düşünce ile kuvvet merkezli düşünce arasında ciddi bir yol ayrımı ile karşı karşıya bulunuyoruz. Ya doğal hukukçuların kabul ettiği hak kaynaklarına dönüş yapılarak hukuk imtiyazlardan, başkasının zararına olan çıkarlardan, salt gücün üstünlüğü ile hareket etmekten ve çoğunluğa tabi olmaktan kurtarılacak ya da pozitivistlerin dar görüş açısı ile hukuk bu şekilde üretilmeye ve uygulanmaya devam edilecektir. Bu yol ayrımı ile ilgili bir karar oluşturmadan yapılacak yaklaşımlar çağımızdaki hukuk ile ilgili sorunları artırmaya devam edecektir. Yargıda adalet sokaklarda aranır hale gelecektir.

2. İnsan, İnsanlık ve İnsanlık Anayasası Kavramları

Günümüz anayasaları ve hukuku oluşturan yasal düzenlemeler devlet merkezli olarak hazırlanır. Yasama meclislerinde doğrudan veya halka sunularak veya her ikisi bir arada olmak üzere kabul edilerek yürürlüğe girer. Yasama organı çalışmalarına partiler katıldıkları gibi sivil toplum kuruluşları da tartışma zeminlerinde görüşlerini ortaya koymaya çalışır. Birçok ülkede anayasayı değiştirme katı usullere dayandığından geniş bir mutabakata dayanılır. Bu mutabakatın sağlanmasında meclis aritmetiği önemli

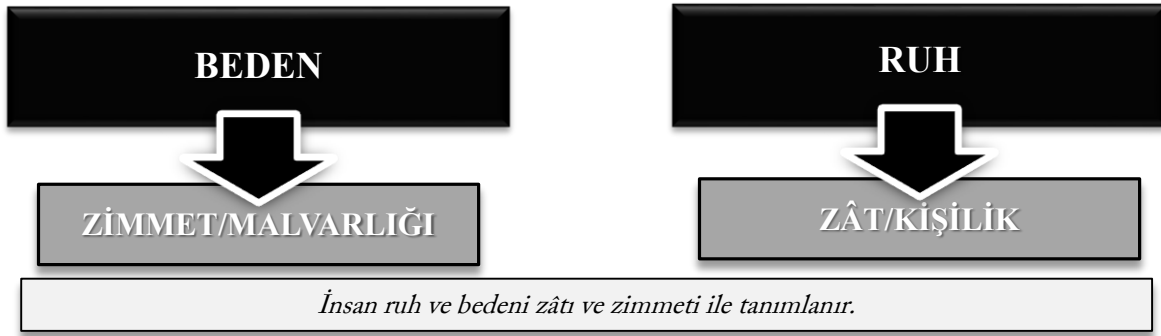
bir yer tutar. Kısa veya uzun bir süre geçmesinden sonra düzenlenen ve kabul edilen metinlerin yetersizliği ve sorunları çözmediği görülünce yeniden değiştirme süreci başlar. Nitelikli çoğunluklar ve katı kurallardan dolayı değişme kolay gerçekleşemez. Bu çalışmada, hukuk düzeninin oluşumu açısından farklı bir yaklaşımdan hareket edilmekte, devlet yerine insan merkeze alınmaktadır. O nedenle, öncelikle insan ve insanlıkla anayasa sözcükleri üzerinde durulmakta, “insanlık anayasası” kavramı ortaya konulmakta ve tanımlanmaktadır.

2.1. İnsan Kavramı

İnsanı ruh ve bedeni, zâtı (kişilik) ve zimmeti (malvarlığı) ile tanımlanır (Şekil 4). Bedeni biyolojik yapısını, ruhu psikolojik yapısını oluşturur. İnsan toplum içinde sosyal kurumları, devlet içinde ise siyasi teşkilatları meydana getirir. Bu bakımdan insanın biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve siyaset bilimi yönleriyle ele almak gerekir.

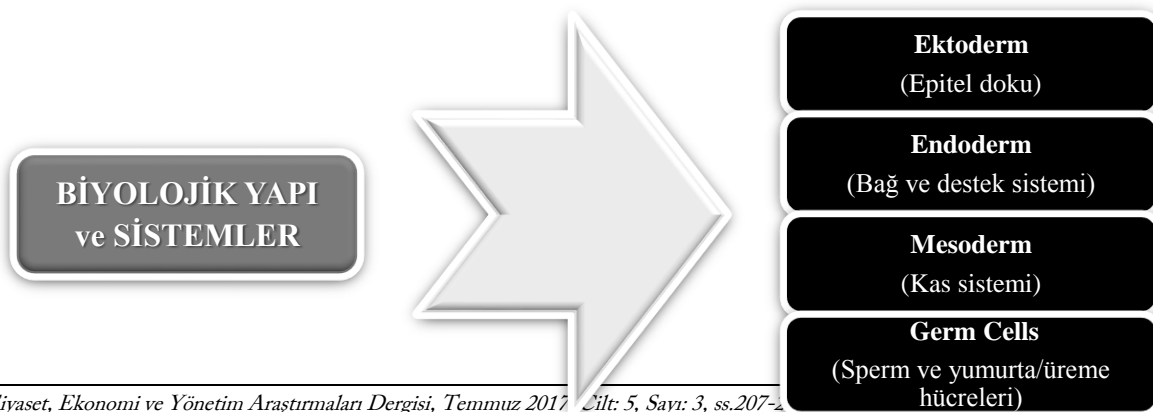
Şekil 4: İnsan ve Unsurları

İnsan, beden (biyolojik) olarak dört temel yapıdan meydana gelir. Bu yapılar hücrelerden oluşur. İlk döllendiği zigot hali bir hücredir. Bu hücre önce ikiye bu iki bölüm de tekrar ikiye bölünür ve dört temel

yapı meydana gelir. Her bir hücre, kendi içinde bölünmeye devam eder. Hücreler ayrı ayrı farklılaşarak dokuları, dokular organları, organlar sistemleri, sistemler de vücudu oluşturur. Farklılaşan hücreler, farklı dokuları meydana getirirler. Biyoloji eserlerinde yer alan ve konsensüse yakın genel kabul gören doku grupları dörde ayrılır. Bunlar, (1) Ektoderm (epitel dokusu), (2) Endoderm (Bağ ve destek dokusu), (3) Mesoderm (Kas dokusu) ve (4) Germ cells (sperm ve yumurta/üreme hücreleri) (Şekil 5). Her doku grubu kendine ait organları, organlar da vücudu oluşturur. Dokulardan hiçbiri diğer doku grubuna karışmaz. Bu dokuların oluşturduğu organlar arasında bir denge ve uyum vardır. İş birliği içinde işlevlerini görürler (<https://www.google.com.tr/search?q=ectoderm,+endoderm,+mesoderm,+germ+cells>, 26.6.2017 T. erişim)

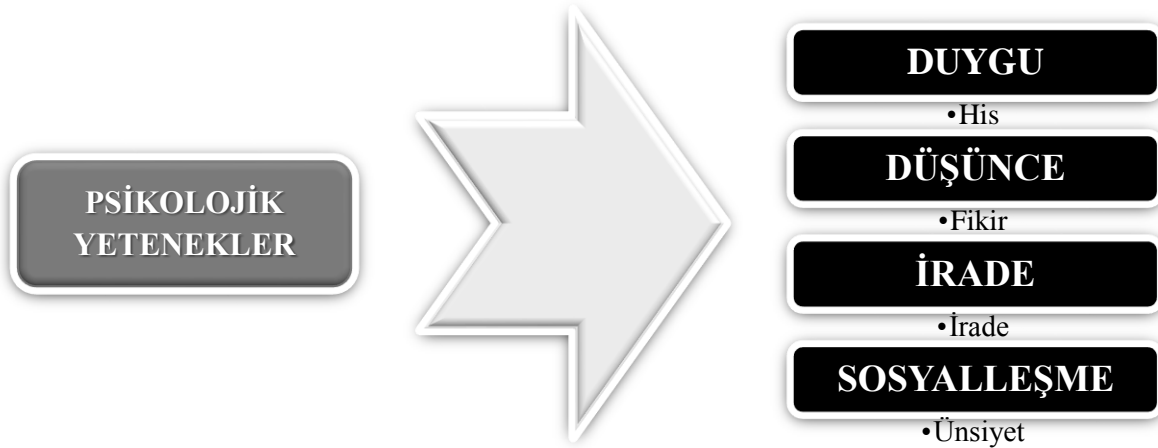
Şekil 5: İnsanın Biyolojik Yapısı

Benzer durum ruh (psikolojik) bakımdan da aynıdır. İnsan, psikolojik olarak dört temel yeteneğe sahiptir: (1) His (duygu), (2) Fikir (düşünce), (3) İrade ve (4) Ünsiyet (Şekil 6). İnsan psikolojik açıdan farklı yetenekleri olan bir varlıktır. İnsanın bu yetenekleri birbirinden ayrılır ve farklı kriterlerle açıklanır. Bu açıklamada psikolojinin büyük katkısı vardır. Bu kriterlerin tasvirleri yapılabilir ancak tanımları yapılamaz. Çünkü insan, bunları doğal yaratılışı ile bilir. Bu yetenekler anlatılırken onları birbirinden ayıran kriterlere de yer verilmesi gerekir.

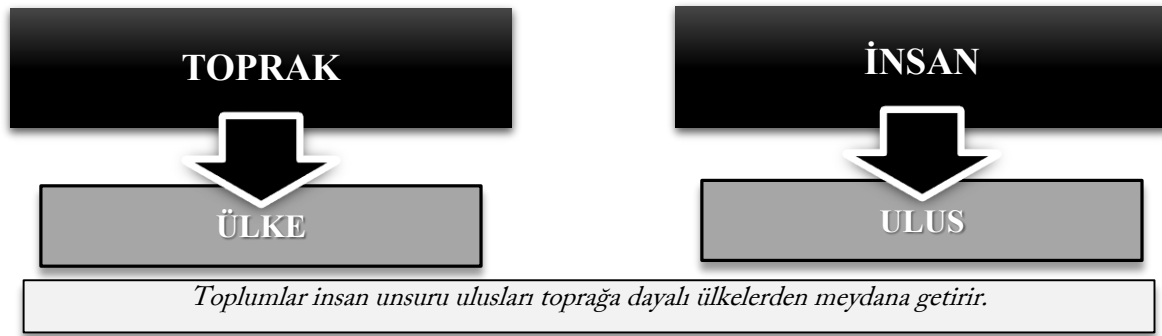
Psikolojik yetenekler toplum içinde kullanılır ve her bir yetenek ortak bilinç/maşeri anlamıyla bir sosyal kurum olarak karşımıza çıkar. Hisler sanatı ve inançlarla birlikte dini, fikirler dil ile birlikte ilmi, irade teknik ile birlikte iktisadi ve nihayet ünsiyet ise örf ile birlikte hukuk ve siyaseti meydana getirir. His iyi kötü, fikir doğru yanlış, irade kâr zarar ve nihayet ünsiyet adalet zülüm kriterinden hareket eder (Şekil 11). Bu kriterlere Aristo'nun **Politika** adını taşıyan eserinde "*İnsanla öteki hayvanlar arasındaki gerçek ayrılık, yalnız insanların iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış, haklı ile haksızı sezebilmeleridir..., faydalı ile zararlı ayıt edebilmeleridir*" demek suretiyle bu farklara daha o dönemlerde dikkat çekmiştir (Aristoteles, 1975: 10)

Şekil 6: İnsanın Psikolojik Yetenekleri

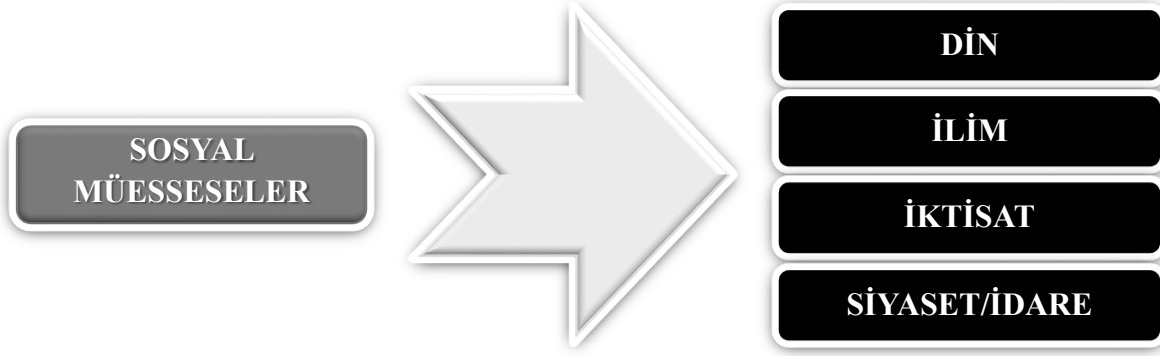
Biraz önce söz konusu edilen insana özgü yetenekler sosyolojik olarak toplumu ve topluma ait kurumları belirler. Toplum insan unsuru ile ulusları toprak unsuru ile ülkeleri meydana getirir (Şekil 7).

Şekil 7: Toplumu Meydana Getiren Unsurlar

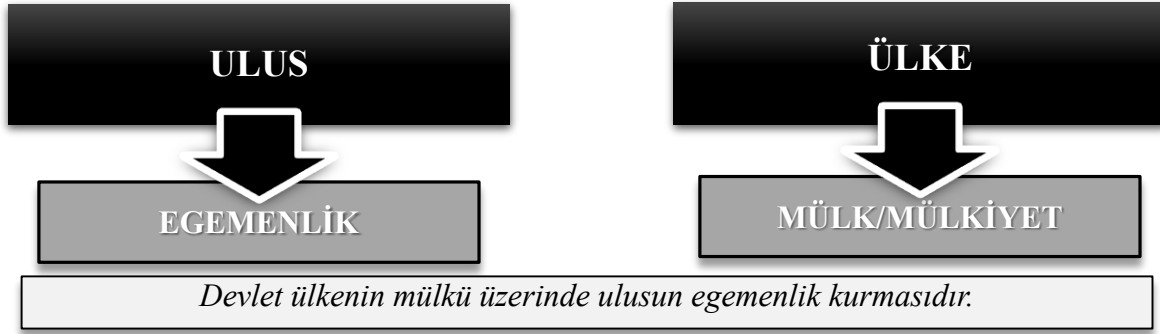
İnsanlar halkları ve ulusları oluştururken üzerinde yaşadıkları toprak parçasını ülke ve/veya vatan haline getirirler. Mülk üzerinde hakimiyetlerini kurarlar. Ayrıca toplumsal kurum olarak din, ilim, iktisat ve siyaset kurumları oluşur (Şekil 8).

Şekil 8: Sosyal Müesseseler

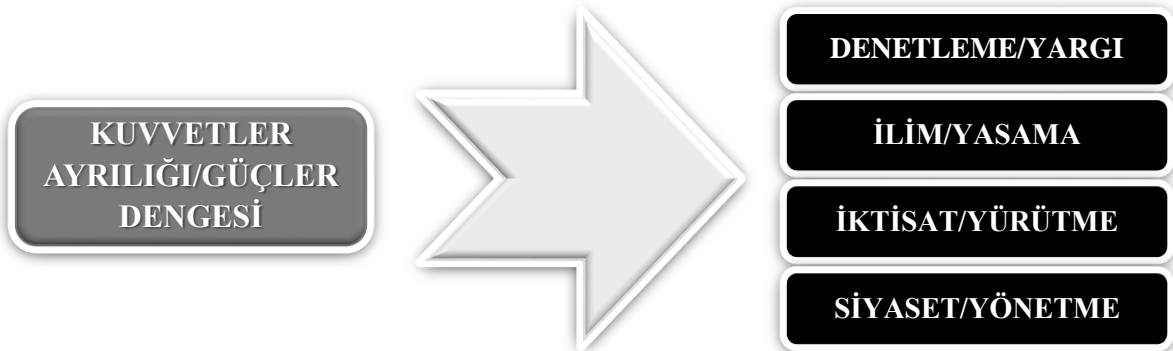
Biraz önce sosyolojide toplum olarak karşımıza çıkan sosyal kurum siyaset bilminde devlet adını alır. Devleti ulus ile egemenlik ülke ile mülk/mülkiyet belirler. Bu şekilde devlet bir ulusun ülkeyi mülk edinerek egemenlik kurması olarak tanımlanır (Şekil 9).

Şekil 9: Devletin Unsurları

Sosyolojik olarak meydana gelen din, ilim, iktisat ve siyaset/idare kurumları siyaset bilimi ve devlet teşkilatı içinde denetleme, yasama, yürütme ve yönetme fonksiyonları adıyla kuvvet ayrılığı ve/veya kuvvetler dengesi olarak karşımıza çıkar (Şekil 10). Montesquieu (1963: 410) tarafından ileri sürülen 3'lü kuvvetler ayrılığı görüşü bu teorik temellerden yoksun olduğu için yetersiz kalır. Hasılı kuvvetler ayrımının temelini bu sosyolojik kurumlarla bu kurumlara ait fonksiyonlar oluşturur. Dinler denetleme fonksiyonu ile iyi kötü, ilim yasama fonksiyonu ile doğru yanlış, iktisat yürütme fonksiyonu ile kâr zararı ve nihayet idare/siyaset yönetme fonksiyonu ile adalet zulmü birbirinden ayırır (Şekil 11) ve ona göre teşkilatlanır.

Şekil 10: Devletin Fonksiyonları

Görülüyor ki, insanın biyolojik olarak bağımsız bir bedeni olduğu gibi psikolojik bakımdan da ayrı bir kişiliği bulunur. Nasıl beden olarak bağımsızlığı varsa kişi olarak da aynı şekilde bağımsızdır. Sosyal yönü bu bağımsız kişiliğinden sonra başlar ve önce aile içinde gelişir. Evin bulunduğu ocak veya

apartmanda yaşar. Bir semtte çalışır. İlk siyasi seçimini bir beldede yapar. Bize göre bu birim hukuk düzeninin oluşmasında etkin rol oynayan nesnellik ile kişilerin birbirlerini tanımaları nedeniyle güvenlik de sağlanabilen bucaktır. Bu birimlerdeki katılım ve seçim şekli doğrudan ve etkin demokrasi bakımından önem taşır. Böylesi küçük birimlerde demokratik hayat etkin olarak öne çıkar. Bucağın ekonomik bağlantılarını oluşturan ilçedir. İller bucakların güvenliğini sağlar. İller ise bölgeler içinde bulunur. Devlet ise bir bütün oluşturur ve ülkeyi dışa karşı korur. Ayrıca Devlet uluslararası bölgeler ve uluslararası kuruluşlara katılarak insanlık camiası içindeki yerini alır.

Bu hiyerarşik yapı canlılar arasında sadece insana özgüdür. Hiyerarşik birim büyüdükçe merkezi güç artar. Buna karşılık kişilerin o güç içinde varlıkları ve etkileri azalmaya başlar. O halde kişinin sosyal hücre mesabesindeki küçük siyasal birimlerde etkin katılımı sağlanmadan merkezlerin güçlenmesi kişi hak ve hürriyetleri aleyhine işler ve sonuçlar doğurur. Demek ki, bütün mesele kişi hürriyetleri sağlanarak merkezin güçlenmesidir. Bu takdirde hem kişiler hür olurlar hem de merkezin gücünden etkili olarak yararlanır hale gelirler.

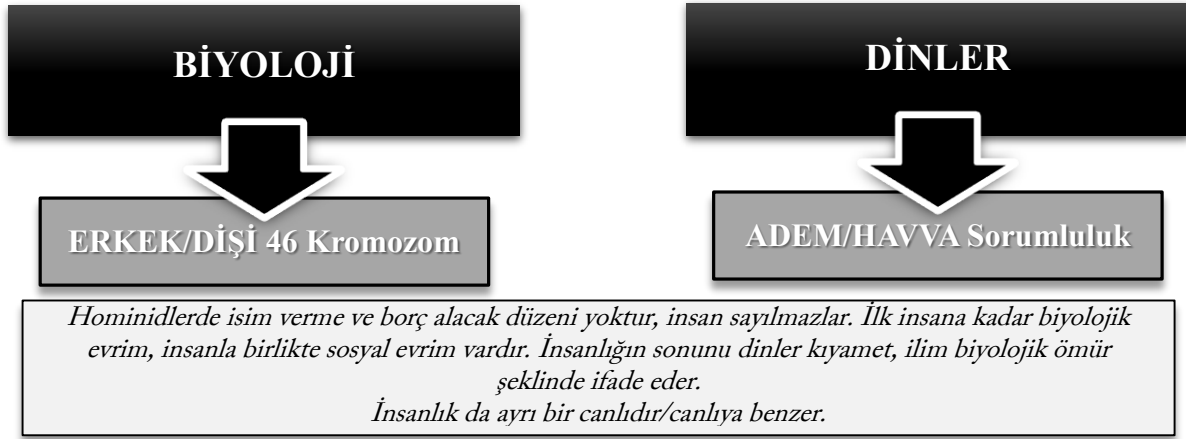
Şekil 11: Bireysel ve Toplumsal Ortak Kriterler

2.2. İnsanlık Kavramı

İnsanı bu şekilde biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve politik bakımdan ana unsurlarıyla belirledikten sonra "insanlık" sözcüğü üzerinde durabiliriz. İnsanlığı genetik harita çalışmalarında 46 kromozomlu homo sapiens sapiens adıyla bir erkek ve bir dişiye, kutsal metinlerin Âdem ile Havva adını verdikleri ilk insana götürüyor, biyolojik evrimin son türü (ürünü) bu varlığı/yaratığı başlangıç olarak alıyor (Akdemir, 2017:129). İnsana geçişte rol almış olan insansılar/homindlere borç alacak ilişkisine dayanan bir hukuk düzeni oluşturmadıklarından dolayı bu tanımın içinde yer vermiyoruz (Şekil 12).

Şekil 12: Dini ve Biyoloji Açısından İnsanlığın Başlangıcı

İlk homo sapiens sapiens insandan günümüze kadar geçen aşamalarla birlikte günümüzde bulunduğu noktayı belirliyor, gelecekte bu genetik özellikleri içinde hayatını sonuna kadar (biyolojide biyolojik ömrün tamamlanmasına) sürdürecektir olan bir canlı türünün tamamını kastediyoruz. Bu şekliyle insanlık da diğer bütün canlılar gibi doğmuş olan, büyüyerek gelişen, halen yaşayan, gelecekte yaşamını sürdürecektir olan ve nihayetinde ömrünü tamamlayacak bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır (Akdemir, 2017: 130). Bu konuda dinler ilk sorumlu ve yükümlü insana Âdem ile Havva adını vermekte, biyolojik ömrün tamamlanmasını ise kıyamet olarak adlandırmaktadırlar.

İnsanlığı canlı bir organizma olarak kabul edince onun hücre ve dokularını da belirlemek gerekir. İnsan hücrelerden, toplum bireylerden meydana gelir. İnsanlık da bir canlı kabul edildiğine göre onun da bir hücresi olması gerekir. Canlılardaki olaylar hücrelerde meydana gelir ve bütünü etkiler. Hücre bir canlılığın milyarda biri olmasına rağmen, bütün olaylar hücrelerde geçer. Analojik bir yaklaşımla, sosyal yapıda cereyan eden olaylar da toplumsal hücre (sosyal hücre) adını verebileceğimiz ilk birimlerde meydana gelir demektir (Kanlı, 2016:25). O halde toplumsal sorunların ele alınmasında ve çözümlenmesinde toplumsal ilk birimler olan sosyal hücrelerden hareket edilmesi gerekir.

Sosyal hücrenin insanlık ile birlikte düşünülmesi gerekir. Böyle bir hücrede insanın yeri çekirdek hatta çekirdekçik olabilir. Aile ise içinde yaşanan birimdir. Burada doğal yakınlık bağı öne çıkar. Doğal çocuğun bunda iradesinden söz edilemez. Annelik hormonları ile babalık duygusu nesnel olmanın önünde engeller oluşturur. Ocak/apartman içinde de benzer yakınlıklar öne çıkar. Oysa yönetim olgusunda etkinliğin sağlanması öznelikten soyutlanmayı ve nesnelliğe ulaşmayı gerektirir. O halde böyle bir yönetim biriminin kişilerin karşılaştıkları fakat nesnel hareket edebildikleri bir büyüklükte olması gerekir. Aşırı veya fazla büyük birimlerde kişiler karşılaşmadıklarından birbirlerini tanıyamazlar. Bu durum karşımıza belirsizlik ile birlikte güvenlik sorunlarını çıkarır.

Bize göre bu birim İsviçre'deki kantonlarla Osmanlı döneminde nahiye adını taşıyan, Cumhuriyet döneminde bucak adını alan teşekküldür. Sadece 23 Maddeden oluşan 1921 Anayasasının 6 maddesi nahiyelere ayrılmıştır. Cumhuriyet dönemi ile birlikte nahiyelerin etkin olmaları azalmış, mevzuattan kaldırılmamasına rağmen günümüzde etkileri kalmamıştır. Oysa biraz önce karşılaşma ve tanıma olumlu kriterleri ile belirsizlik ve asayiş/güven sorununu beraberinde getiren olumsuzluk kriterlerini taşımayan belirli bir yer ile ortalama 5.000 (3.000 ile 10.000 arasında) nüfusa sahip bir büyüklük olan ve ortalama yüz ocak/apartman ile bin ailenin yaşadığı bir bucak biriminin ihya edilmesi ve insanlık anayasasının ilk yönetim birimi anlamında bir hücresi olarak kabul edilmesi gerekir diye düşünüyoruz. Hasılı bucak insanlığın hücresi mesabesinde. Bir bucak hücre ile karşılaştırılarak bağımsız bir birim olarak belirlenebilir ve bünyesinde yer alması gerekenler analoji yöntemi ile ortaya konulabilir.

Siyaset bilimi açısından bir bucakta yer alması gerekenler başka çalışmalarımızın konusu olduğundan burada sadece o çalışmalarımıza atıfla yetiniyoruz (Akdemir, 2017: 297 ve dev; Akdemir, 2017:15).

2.3. İnsanlık Anayasası Kavramı

Anayasa sözcüğü ile hem kavram olarak hem de terim olarak farklı değerlendirmeler bulunur. Bugün anayasa teriminin başlıca üç anlamı üzerinde durulur. İlk olarak anayasa bir ülkedeki üstün hukuk gücüne sahip olan bir metni ifade eder. İkinci olarak anayasa bir ülkede belli bir andaki fiili devlet sistemini, yani yaşayan anayasayı belirtir. Anayasanın üçüncü anlamı ise anayasacılık ve anayasal devlet felsefesini, kısaca devletin sınırlanması düşüncesini ifade eder (Erdoğan, 2013: 3).

Kavram olarak ortaya çıkışı ise, devletin ortaya çıkışına bağlanır. Ayrıca anayasacılık düşüncesinde otorite oluşturma kadar onun kötüye kullanılmasını önleme de önem taşır. Bu şekliyle anayasacılık, yönetenlere getirilecek sınırlamalar bilimi olarak kabul edilir (Erdoğan, age. 6). Kavramın ilk defa ortaya çıkışını Eski Yunan'a kadar gönderme yapanlar olduğu gibi, İslam dünyasında Medine Site devletinin kuruluşuna götürenler de vardır (Hamidullah, 1966:121; Hamidullah, 1973: 94-109; Akgündüz, 1989: 8 ve dev.; Armağan, 2006: 223). Anayasacılık hareketlerini 1787 Amerika ve 1791 Fransız yazılı anayasasına dayandıranlar da bulunur (Turhan, 1994: 3). Ayrıca anayasacılığı, 18. yüzyılda devlet iktidarının sınırlandırılması ve vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini devlet karşısında korumak amacıyla, kanunların üstünde yer alan ve kanunlardan daha zor değiştirilebilen bir temel kanunun bulunması gerektiği düşüncesi şeklinde tanımlayanlar da vardır (Eren, 2014: 169). Bu konuda düşünce ileri süren yazarlar olaya anayasal metinler açısından bakarlar. Böyle olunca, metin içine girmeyen insanlığın bu konudaki kazanımları göz ardı edilir, anayasacılık dar bir çerçeveye içine sokulmuş olur.

Biraz önce tanımlı verilen insanlık kavramı esas alındığında bu yaklaşımların yeterli olmadığı hemen görülür. O kadar ki bize göre, kâinatın oluşumundan canlılığın ve nihayetinde insanın ortaya çıkışı sürecinde biyolojik evrim ne kadar önemli ise, ilk homo sapiens sapiens insandan bu yana başlamış olan sosyal/toplumsal evrim de aynı derecede bir öneme sahiptir (Mcneil, 1971:550; Şenel, 2014:16).

O nedenle burada anayasa kavramını tarafımızdan birinci ayırmada yapılan hak, hakkın kaynakları, hukuk düzeni tanımları ile bu ikinci ayırmada verilen insan ve insanlık tanımları bir arada değerlendirilerek farklı bir yaklaşım getiriyoruz. Öncelikle bu konuda ana unsurlara işaret ederek işe başlamak istiyoruz:

- Her şeyden önce anayasa toplumsal düzen anlamında biyolojik evrimin son halkası (aşaması) ilk modern insan (*homo sapiens sapiens*) ile başlar ve sadece ona özgüdür. Mcneil (1971:550)'e göre "... *Biyolojik evrimin aşılmasıyla, Hominidden İnsana geçilmesiyle artık biyolojik evrim önemini yitirmiş, insan topluluklarının evrimi toplumsal evrim çizgisi üzerinde, onun ekonomik, toplumsal, düşünsel dalları boyunca ilerlemeye başlamıştır...*" (Şenel, 2014: 16)
- İnsan ruhi bakımdan diğer canlılardan duygu, düşünce, irade ve ünsiyet yetenekleri (Şekil 6) ve bu yeteneklere özgü kriterler (Şekil 11) ile ayrılır. Bu bireysel yetenekler aynı zamanda ortak bilince (maşerileşme) dayalı kurumlaşmayı beraberinde getirir, sosyal evrim süreci toplumsal müesseselerle boyut kazanır.
- Diğer bütün canlılardan farklı bir şekilde duygu/sezi ve inançlarıyla dinî, düşünceleriyle ilmî, iradesi ile iktisadi ve ünsiyeti ile siyasî kurumlar oluşturur (Şekil 7). Topluma ilişkin yaşama ilke ve kurallarını keşfeder. Bu yetenek ve kurumlara dayalı bir yükümlülük ve sorumluluk düzeni ortaya çıkarır. Sosyal Antropoloji ile ilgili araştırmalar bu konuda bize ışık tutar. MacCormack (1978: 216-232)'e göre, "*Antropologların, basit toplumlara ilişkin çalışmalarında, kurallar ile diğer yükümlülük ifadeleri arasındaki ayrıma yeterli ilgiyi göstermemiş oldukları ileri öne sürülmüşse de normatif olarak kabul edilen davranışın tahliline ilişkin önemli katkılar sunabilecekleri de düşünülmüştür. Antropologların, bir toplumu bu bakış açısıyla detaylı bir şekilde incelemeyen, bu toplumların hukukuna ilişkin nihai bir şey söylemeleri pek mümkün gözükmemektedir. Antropolojinin ortaya koyması gereken başka türden bir katkı ise, doğal hukuk teorilerinin bazı versiyonlarının deneye dayalı olarak doğrulanması fırsatını sağlaması olabilir.*"
- Bu şekliyle ilk toplumlarda da yükümlülükler ve sorumluluklar başlar. Bütün bunlar o toplum içinde, o şartlarda yer alır. İnsanlığın gelişmesini etkiler ve günümüze kadar taşınır.
- Günümüzde yürürlükte olan anayasalar/toplumsal sözleşmeler kadar gelecekte olması gereken şekli de bu bütün içinde ifade edilir.

Bize göre insanlık anayasası kavramının sınırları bu ve benzeri esaslara dayanır. Bu kapsam içinde yer alan değişme ve dönüşme seyrinin ortaya konulması, kırılmalara işaret edilmesi, günümüz anayasalarında geline noktanın tespit edilmesi ve gelecekle ilgili olması gereken anayasal ilke ve esasların belirlenmesi gerekir. Anayasaya ilişkin böyle bir yaklaşımın geniş tutulmuş olduğu ileri sürülebilir. Ancak insanlığın tarih boyunca ortaya çıkarmış olduğu sosyal kurumlarla bu kurumların gelişme seyri, kırılma, değişme ve dönüşme noktaları yeterince ortaya konulmadığı ve anlaşılmadığı takdirde, mevcut sorunların üstesinden gelinemediği gibi gelecekle ilgili belirsizlikler de ortadan kalkamaz (Akdemir, 2017:113 ve dev.). İnsanlık kavramıyla, bu konuda toplumu oluşturan ilke ve kurullarla akdedilen toplumsal sözleşmelerin geçmişi, günümüzü ve geleceği bir arada bir bütün olarak değerlendirilmiş olur. İnsanlık Anayasası çalışmaları bu düzeyde başlaması gerekir. Bunun birden olması da gerekmez. Bu konuda öncülük edecekleri imkanlar tanınır ve pilot uygulamalarla gelişmeler izlenir. Konsensüse ulaşan metin ve uygulamalar diğer bucaklara önerilir ve kabul etmeleri halinde teşmil edilir. İnsanlık anayasası yerel küçük birimlere dayatma usulü ile benimsetilemez. Ancak onlar hür irade ve rızalarıyla katılırlar.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada yenilikçi hukuk düşüncesi çerçevesinde biri hak/hukuk kelimelerinin ele alınmış şekli diğeri devlet yerine insan ve insanlığı merkeze alış şekli olmak üzere iki temel kavram üzerinde durulmuştur.

Hak kavramının ekseni ortaya konulurken, hakkın kaynakları yakınlık, komşuluk, emek ve sözleşmeler şeklinde belirlenmiş, mevcut ve yürürlükteki hukuk düzenlerinde imtiyaz, kuvvet, çıkar ile çoğunluk şeklindeki hak kabullerinin hukuk ekseninden kaymalar olduğu tespit edilmiştir. Bir bakıma bu çalışma ekseninden kaymış hak kavramını yenilikçi bir yaklaşımla eksenine oturtma çabası olarak karşımıza çıkmıştır.

Diğer taraftan insan, insanlık kavramları öne çıkarılarak ve tanımlanarak hak merkezli hukuk çerçevesinde insanlık anayasasına varılmak istenmiş, bu şekliyle insan merkezli örgütlenmenin nasıl gerçekleşeceğinin esaslarına işaret edilmiştir.

İnsanlık anayasası denildiğinde uluslararası bir anayasa olmadığı gibi sadece insan hakları da olmadığına işaret edilmiş, insanlığın yerinden yönetime göre en küçük yönetim birimleri olan bucaktan itibaren örgütlenmesi, bu örgütlenmelerin bağımsız ve özerk olması kastedilmiştir.

Soruna insan ve insanlık merkezli bakınca toplumsal yapılanma hiyerarşisine tersten bakılmıştır. Öncelikle birey ile içinde yaşadığı aile ve apartman ile semt bucağı katılım bakımından ayrı bir önem taşımıştır. Düzen değişikliğinin devlet gibi dev yapılar yerine bucağı gibi küçük birimlerde pilot uygulamalar şeklinde yapılması gerektiğine işaret edilmiştir.

Bütün bu sonuçlara özellikle doğal/ilahi hukuk görüşü esas alınarak varılmış, tanımlarda bu görüşten hareket edilmiştir. Haklara ait ilke ve kurulların doğada ve/veya bir şekilde kutsal metinlerde bulunduğu ve keşfedilmeyi beklediği sonucuna varılmıştır.

Cansızlarda atomlar bir bütün teşkil eder, canlılarda ise hücreden hareketle vücut oluşur. Toplumu oluşturan bireylerdir, insanlık ise en küçük yönetim birimi olan bucaklarla varlığını sürdürür. Ek küçük birimler cansızlarda bütünü, canlılarda vücudu, sosyal yapılarda toplumu ve nihayet topluluklar da insanlığı meydana getirirler. Bu kozmosa yönelik çalışmalar ancak bilim insanları tarafından planlanarak ve tasarlanarak geliştirilebilir. Yakın gelecekte sosyal bilimler en az diğer bilimler kadar bilimin içine girecek ve demokrasi bu çerçevede etkin bir hale gelerek kademe kademe insanlık anayasası keşfedilecektir.

KAYNAKÇA

Akdemir Süleyman (1987), *Faizsiz Bankanın Kuruluşu Teşkilatlanması ve Yönetim Şekli*, Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli (Faizsiz Kredileşme Modeli), İslami Bilimler Araştırma Vakfı Yay. İstanbul.

Akdemir Süleyman (1990), *Sosyal Denge I Devlet Yapısının Tarihi Seyri*, İşaret Yayınları, İstanbul.

Akdemir Süleyman (2017), *İnsanlık Anayasası Kavramı*, Atlas Yayınları, Ankara.

Akgündüz Ahmet (1989), *Eski Anayasa Hukukumuz ve İslâm Anayasası*, İstanbul.

- Armağan Servet (2006), İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Başgil Ali Fuat (1960), Esas Teşkilat Hukuku, İstanbul.
- Eren Abdurrahman, (2014) Anayasa Hukuku Ders Notları, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan Mustafa (2013), Anayasal Demokrasi, Siyasal Kitabevi, 10. Baskı, Ankara
- Ersoy Arif (1986), *İktisadi Müesseseseleşme Tarihi İktisadi Kalkınmanın Tarihi Seyri*, Doçentlik Tezi, Akdeniz Akevler Bilimsel Araştırma Merkezi Yayınları, İzmir
- Hamidullah Muhammed (1972), Resulullah Muhammed, (çeviren. Salih Tuğ), İstanbul
- Hamidullah Muhammed (1966), İslâm Peygamberi, Çeviren, M. Sait Mutlu, İstanbul
- Han Zafer İslam (1982), "Talmud'un Doğuşu ve Yahudiler Üzerindeki Tesiri", Çeviren Aydın Mehmet, dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/771/9809.pdf 26.06.2017 Erişim
- Hanafî Hasan (1972), "Renaissance du Monde Arabe" Duculot Maison d'édition Bruxell Belgium, Çeviri: Yazıcıoğlu Mustafa Sait (1979), "Teoloji mi Antropoloji mi?", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XXIII,
- Işıқтаç, Yasemin- Metin, Sevtap (2013) Hukuk Metodolojisi, Filiz Kitabevi İstanbul
- Kanlı İ. Bakır (2016), "Sürdürülebilir Gelişmeyi Sağlamada Stratejik Bir Araç: Mahalle Kooperatifleri", Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 25, Sayı 3, Temmuz 2016.
- Karagülle Süleyman (1998), İslam-Devlet/Dünya-DÜZENİ-1-İlhan Arsel'e Reddiye, Koba Yayınları İstanbul
- MacCormak Geoffrey (1978,çev:2009), "Anthropology and Legal Theory", The Juridical Review, Antropoloji ve Hukuk Teorisi çeviren: Onur Sinan Vatansever (İÜHFİM C. LXVII, S.1-2)
- Mcneil William H. (1971), A World History, New York, 1971 Oxford University Press,
- Metin Sevtap (2004), "Yeniden Doğal Hukuk Modellemesi: John Finnis", İÜHFİM. C.LXII S. 1- 2
- Savaş Vural, F. (1989), Anayasal İktisat, Beta Yayıncılık, İstanbul
- Sayı Ali (1987), "Faiz ve Faizin Tarihi Gelişimi" Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli (Faizsiz Kredileşme Modeli), İslami Bilimler Araştırma Vakfı Yayınları İstanbul
- Şenel Alaeddin (2014), Siyasal Düşünceler Tarihi, Bilim Sanat Yayınevi Ankara
- Turhan Mehmet (1994), Anayasa ve Anayasacılık, Amme İdaresi Dergisi C.27.
- Ulukütük Mehmet (2010), Politik Teolojide Din Dilinin Stratejik Ağırlığı -Din Dilinin Politik İşlevleri Üzerine Bir Deneme, <https://www.academia.edu> 28.06.2017 tarihli erişim.
- <https://www.google.com.tr/search?q=ectoderm,+endoderm,+mesoderm,+germ+cells> 28.06.2017 T. erişim)